

Педагогічний дискурс, випуск 23, 2017 / Pedagogical Discourse, Issue 23, 2017**Список використаних джерел і літератури/References:**

1. Вибрані педагогічні твори. Київ : Радянська школа, 1949. 418 с./ Vybrani pedagogichni tvory (Selected Pedagogical Works), Kyiv: Radianska shkola, 1949. 418 s. [in Ukrainian].
  2. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За ред. В.Г.Кременя. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. С.209-262 / Istoriiia ukrainskoi shkoly i pedahohiky: Khrestomatiiia (History of Ukrainian School and Pedagogics), K.: T-vo «Znannia», KOO. 2003. pp. 209-262. [in Ukrainian].
  3. Д.О.Лордкипанидзе. Педагогическое учение К.Д.Ушинского. Тбилиси, 1974, с.8 / D.O.Lordkipanidze. Pedagogicheskoye ucheniye K.D.Ushinskogo (Pedagogical Instruction of K. D. Ushynskiy), Tbilisi, 1974, S.8 [in Russian].
  4. К.Д. Ушинский. Педагогические сочинения: в шести томах. М.: Педагогика, 1988. 1990с. / K.D.Ushynskiy. Pedagogicheskiye sochineniya v shesti tomakh (Pedagogical Works in Six Volumes), M.: Pedagogika, 1988. 1990 s. [in Russian].
  5. К.Д. Ушинский. Три элемента школы. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. М., 1953-1954. / K.D.Ushynskiy. Tri elementa shkoly. Izbranniye pedagogicheskiye sochineniya: v 2-h t. (Three Elements of School), M., 1953-1954. [in Russian].
  6. Українська педагогіка в персоналіях у двох книгах. К.: Либідь, 2005. / Ukrainiska pedahohika v personaliiakh u dvoh knykhakh (Ukrainian Pedagogics in Personalities in Two Books), K.: Libid 2005.
- Дата надходження статті: «26» жовтня 2017 р.
Стаття прийнята до друку: «15» листопада 2017 р.

Рецензенти:**Руснак І.** – доктор педагогічних наук, професор**Яшук І.** – доктор педагогічних наук, професор

Корнейко Юлія – доцент кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: korneiko78@gmail.com

Korneiko Yuliia – assistant professor of the department of history of pedagogy and comparative pedagogy of H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, candidate of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: korneiko78@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Корнейко Ю. К.Д. Ушинський про співвідношення виховання і навчання в різних європейських школах. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 77–81.

Korneiko Yu. K.D.Ushynskiy about the Correlation of Education and Training in Various European Schools. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 77–81.

УДК 378.014(045)**ЮРІЙ ЛІСНІЧЕНКО,**

кандидат педагогічних наук

(Україна, Одеса, Військова академія (м. Одеса))

YURI LISNICHENKO,

candidate of pedagogical sciences

(Ukraine, Odesa, Military Academy (city of Odesa))

orcid.org/0000-0001-6922-5783

Актуальні питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в екстремальних ситуаціях
Actual Problems of Professional Preparation of the Future Officers to the Work in the Extremal Situations

В статті розглянуто актуальні питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в екстремальних ситуаціях. Досліджено праці науковців стосовно негативного впливу екстремальних ситуацій на професійну підготовку майбутніх військових офіцерів. Здійснено аналіз поведінки та діяльності військовослужбовців в екстремальних ситуаціях. У висновках підкреслено актуальність вирішення навчально-бойових завдань, правильність прийняття рішень та використання отриманих знань, вмінь та професійних навичок на практиці майбутніми офіцерами в процесі їх підготовки, зокрема здійснювати активні оперативні дії у нестандартних екстремальних ситуаціях, не зважаючи на їх негативний вплив.

Ключові слова: екстремальні ситуації, особистість, негативний вплив, професійна компетентність, професійна підготовка, майбутній офіцер.

The actual questions of training future officers to work in extreme situations have been discussed in the article. The works of scientists regarding the negative impact of extreme situations on the vocational training of future military officers has been discovered. The analysis of the behavior and activities of military officers in extreme situations has been done. Based on the aggregation of factors that negatively affect the training of future officers of the armed forces of Ukraine, their influence on the formation of professional identity has been described. The main characteristics and types of professional competence of a military professional have

been identified by the author. The urgency of combat training tasks has been underlined in conclusion, the correctness of the decision-making and using of knowledge and professional skills by future officers during their training, in particular to implement the proactive operational actions in a non-standard extreme situations, despite their negative impact.

Key words: *extreme situations, individuality, negative impact, professional competence, vocational training, future officer.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасна праця під впливом науково-технічного прогресу й удосконалювання виробничих процесів стає усе більш складною і різноманітною. Впровадження нових машин і комплексів, оснащених програмним управлінням, впровадження гнучких виробничих систем – усе це вимагає не тільки професійної підготовки, необхідної для виконання виробничих функцій, але й високої готовності фахівця до роботи у незвичних, екстремальних ситуаціях. У зв'язку з цим постає проблема професійної надійності майбутніх фахівців, що характеризує працівника за кінцевим результатом його діяльності.

В екстремальних ситуаціях поведінка людей суттєво відрізняється. Так, під час пожежі, одні з них ціпеніють від жаху і не можуть поворухнутися, другі – хаотично рухаються та галасують, треті – беруть під контроль власні стани, мобілізуються і можуть допомогти не тільки собі, але й оточуючим. Поведінка людей в екстремальних ситуаціях є наслідком перетворень у емоційно-почуттєвій сфері та свідчить про емоційну стійкість особистості. З одного боку, емоційна стійкість залежить від темпераменту і є мало змінною, але з іншого – процес самовдосконалення особистості призводить до суттєвих внутрішніх змін, у тому числі до трансформації емоційно-почуттєвої сфери [6, с. 9–12].

Необхідно відмітити, що особистісні зміни формуються, як правило, протягом тривалого часу. В умовах бойової обстановки за наявності реальної вітальної загрози такі зміни відбуваються значно швидше. У військовослужбовців у залежності від типів реагування на донозологічні ознаки акцентуацій накладалися нові риси характеру, які отримані в умовах проведення АТО, шляхом нашарування на особливості, що вже були набуті [7, с. 3–5].

На думку В. Стасюка, діяльність в екстремальних ситуаціях потребує від військовослужбовців високої оперативності, швидких переходів від контролю за механізмами до керування ними, обдуманість дій і разом із тим своєчасного прийняття рішень, постійної готовності до екстремальних дій, фізичної і нервової витривалості. Вчений також наголошує, що коливання працездатності залежить від індивідуальних особливостей військовослужбовців, перш за все нервової системи. Військовослужбовці з сильною врівноваженою нервовою системою більш витривалі до екстремальної напруги і перенапруження, ніж військовослужбовці зі слабкою неврівноваженою нервовою системою [8, с. 177].

Але, на жаль, основним проблемним завданням у навчально-виховному процесі залишається низький рівень обізнаності офіцерів оперативно-тактичного рівня підготовки щодо важливості професійної витривалості в ефективній майбутній військово-професійній діяльності, а також шляхів її розвитку. Вищезазначені питання мають значний вплив на формування особистості професіонала військової справи. Під час підготовки, навчання та координування діяльності майбутнього офіцера в екстремальних ситуаціях, наближених до нестандартних, існує негативний вплив поряд із отриманням досвіду дій в даних ситуаціях, що однак є позитивною стороною у формуванні професійної компетентності військового.

Аналіз досліджень і публікацій... Ми проаналізували екстремальні ситуації на території нашої країни, обговоренням яких займалися В.Авер'янов, Р.Калужний, О.Остапенко, С.Кубіцький, С.Левін, досліджували діяльність військових працівників в екстремальних ситуаціях з педагогічної точки зору; простежили за поведінковими змінами особистості внаслідок впливу екстремальних ситуацій, які описані в працях В.Стасюка, С.Литвинцева, І.Приходько, серед яких ми виокремили негативні чинники, які впливають на формування особистості майбутніх офіцерів, що зазначені у наукових доробках Т.Білоус, та розглянули види професійної компетентності у А.Маркової.

Формулювання цілей статті... Метою статті є дослідити актуальні питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в екстремальних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу... Проблема прогнозування поведінки людей в екстремальних ситуаціях, їх діяльності, а також оцінка вірогідності збереження їх психічного здоров'я та працездатності після впливу екстремальних факторів завжди була у центрі уваги досліджень науковців та практичних психологів. Особливе місце серед екстремальних ситуацій займають локальні військові конфлікти, до яких можна віднести події на Сході України. Результати проведених досліджень особистісних змін у військовослужбовців, які приймали участь в бойових діях, показали, що особистість в екстремальних ситуаціях незалежно від інтенсивності психоемоційних навантажень змінює структуру психологічних характеристик людини, в основному, має негативний характер. За даними С.Литвинцева та ін., тільки 25% військовослужбовців, які беруть участь у збройних конфліктах і локальних війнах, адекватно реагують на бойову обстановку і спроможні вести активні бойові дії [4].

В інших відбувається дезорганізація психічної діяльності, яка може призводити до розвитку різних патологічних реактивних станів: у 10-25% особового складу виникають гострі реактивні психози, у 35% стійкі психічні порушення, які можуть зберігатися протягом усього життя. Якщо враховувати, що в психічних реакціях військовослужбовців на вплив психогенних факторів в екстремальних ситуаціях відзначаються істотні розходження, що, насамперед, пов'язано з суб'єктивністю сприйняття подій, які відбуваються [7, с. 4].

За послідовністю утворення емоції передують настрою та почуттям. Як правило, спочатку з'являється короткочасна емоція, надалі у разі не контрольованості вона може посилитися, перетворитися в певний настрій, а згодом – у глибинне почуття. Так, перебуваючи в екстремальній ситуації, стаючи свідком чиєїсь загибелі, людина може перебувати тривалий час у гнітючому стані. Це накладає відбиток і на певні психічні процеси (уважність, зосередженість), так і на її здатність виконувати професійну діяльність. Зважаючи на це, легше керувати емоційним станом на початку його виникнення, ніж потім, коли цей процес набуває сили та інтенсивності [6].

Досвід психологічного консультування клієнтів показує, що кожна людина має певний набір емоцій і почуттів, перебіг яких здійснюється за конкретною траєкторією. Створення в системі освіти умов для пізнання та рефлексії студентами власних траєкторій емоційного реагування має важливе значення для підготовки професіоналів до діяльності в екстремальних ситуаціях [6].

За результатами аналізу психолого-педагогічної літератури визначено, що основними завданнями підготовки курсантів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін є: підготовка компетентних офіцерів, які відповідають сучасним вимогам кваліфікаційних характеристик підготовки офіцерських кадрів; всебічне й гармонійне виховання курсантів, формування в них відповідних військово-професійних, патріотичних, ділових, морально-психологічних якостей, виховання почуття обов'язку та готовності до захисту України; підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу та перепідготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і категорій. Ці завдання спрямовані на підвищення рівня професійної компетентності офіцера, які формуються в процесі вивчення фахових дисциплін. Складовими професійної компетентності є: рівень професійної освіти, професійна позиція, досвід й індивідуальні здібності, мотивоване прагнення до самонавчання і самоосвіти, індивідуально-психічні особливості [1; 9].

Структура професійної компетентності передбачає: власне професійний ступінь (знання, вміння і навички); надпрофесійний ступінь (мотивація, прагнення до професійного успіху); позапрофесійний ступінь (статусні позиції професії, державне визначення цінності професії). А це відповідає наявності пізнавальної, нормативної, функціональної і особистісної складових.

Серед особливостей професійної компетентності військового фахівця виділяють: різноманітність складових, які визначають поліфункціональність військової праці; інтегрований характер результатів військової праці, що складається із боеготовності відділень, морально-психологічного стану особистого складу; відповідність індивідуальних якостей і дій військовослужбовця до висунутих цілей, завдань і функцій [9]. Нині до особливостей додається направленість процесу підготовки на формування готовності до прийняття рішень у екстремальних ситуаціях, які характеризують військові дії в АТО.

Варто зазначити, що компетентний спеціаліст володіє всім арсеналом методів у своїй професійній галузі, що дозволяє йому варіювати їх використання відповідно до кожної конкретної ситуації, обираючи оптимальний [2, с. 36].

Важливо зазначити, що педагогічний супровід формування професійної надійності фахівця передбачає створення передумов для його професійного розвитку, становлення професійного «Я», адекватної самооцінки, освоєння методів професійного самозбереження. Ефективний педагогічний супровід формування професійної надійності фахівця має стати складовою частиною особистісно-орієнтованої професійної освіти [3]. Зокрема у військовій справі, коли динамізм напружених ситуацій, нерідко занадто жорсткі вимоги до своєчасності і адекватності дій, зумовлюють необхідність високопрофесійної педагогічної підготовки військового працівника до раптово виникаючих ускладнених завдань професійної діяльності.

Отже, військово-професійна діяльність офіцерів проходить в умовах постійного впливу несприятливих чинників, які призводять до високого напруження психічних і фізичних сил, негативно впливають на професійну працездатність і стан здоров'я, характеризується значною втомою. Щоб успішно діяти в даних екстремальних ситуаціях, офіцер має бути здоровим, морально стійким, волею, добре підготовленим і витривалим.

Це в свою чергу вимагає від педагогічних працівників, які готують майбутніх офіцерів до дій в екстремальних ситуаціях, наблизити процес підготовки до максимально реалістичного задля набуття досвіду та вироблення правильної поведінки в надзвичайних ситуаціях, не зважаючи на негативний вплив, несподівані ситуації, бойові дії тощо.

Висновки... Активізація військово-професійної діяльності координує і спрямовує процес самоосвіти та самовдосконалення майбутнього офіцера до творчої реалізації професійного потенціалу,

вона допомагає майбутнім офіцерам у розвитку самостійності суджень, умінь відстоювати свою точку зору, умінь виявляти ініціативу і творчість у вирішенні навчально-бойових завдань, правильності прийняття рішень та використання отриманих знань, вмінь та професійних навичок на практиці, зокрема здійснювати активні оперативні дії у нестандартних екстремальних ситуаціях, не зважаючи на їх негативний вплив.

У процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів необхідно зважати на усі фактори впливу та чинники, які формують їх особистість, що вкрай важливо у подальшій військовій діяльності. Зазначені проблемні питання є актуальними, багатоаспектними і повинні розглядатися фахівцями різних галузей науки, у тому числі представниками військової професійної освіти.

Список використаних джерел і літератури/References

1. Гершунский Б. С. Педагогическая прогностика: методология, теория, практика. Київ: Вища школа, 1986. 200 с. / Gershunskij B. S. Pedagogicheskaya prognostika: metodologiya, teoriya, praktika (*Pedagogical Prognostics: Methodology, Theory, Practice*), Kyiv. Vyshcha shkola, 1986. 200 p. [in Russian]
2. Гузеев В. О. О межпредметных связях. Народное образование. 1964. № 3. С. 36–37. / Guzeev V. O. O mezhpredmetnykh svyazyakh (*About intersubject communications*), *Narodnoe obrazovanie*. 1964. Issue 3. P. 36–37. [in Russian]
3. Лещенко Г. Професійна надійність майбутніх фахівців: ретроспектива та сучасність. *Проблеми професійного становлення майбутнього фахівця в умовах сучасного освітнього простору*. 2014. URL: http://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2-mizhnarodna-internet-konferentsiya-2014/section-3/1259-profesijna_nadiynist_majbutnix_faxivcivretrospektiva_ta_suchasnist. / Leshchenko H. Profesiina nadiinist maibutnix fakhivtsiv: retrospektyva ta suchasnist (*Professional reliability of future specialists: retrospective and modernity*), *Problemy profesijnogo stanovlennia maibutnoho fakhivtsia v umovakh suchasnoho osvitnoho prostoru*. 2014. URL: http://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2-mizhnarodna-internet-konferentsiya-2014/section-3/1259-profesijna_nadiynist_majbutnix_faxivcivretrospektiva_ta_suchasnist. [in Ukrainian]
4. Литвинцев С. В., Снедков Е. В., Резник А. М. Боевая психическая травма. Москва: «Медицина», 2005. 431 с. / Litvincev S. V., Snedkov E. V., Reznik A. M. Boevaya psichicheskaya travma (*Combat trauma*), Moscow: Medicina, 2005. 431 p. [in Russian]
5. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва: Знание, 1996. 308 с. / Markova A. K. Psixologiya professionalizma (*Psychology of professionalism*), Moscow: Znanie, 1996. 308 p. [in Russian]
6. Помиткін Е. О. Індивідуальні траєкторії емоційних переживань особистості в екстремальних умовах. *Особистість в екстремальних умовах: зб. статей VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 20 трав. 2015 р.)*. Львів: ЛДУ БЖД, 2015. С. 9–12. / Pomytkin E. O. Indyvidualni traiektorii emotsiinykh perezhivan osobystosti v ekstremalnykh umovakh (*Individual trajectories of emotional experiences of an individuality in extreme conditions*), *Osobystist v ekstremalnykh umovakh: zb. statei VII Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Lviv, 20 trav. 2015 r.)*. Lviv: LDU BZhD, 2015. P. 9–12. [in Ukrainian]
7. Приходько І. І., Гунбін К. Ю. Феноменологія психогенних розладів у військовослужбовців, задіяних у проведенні антитерористичної операції. *Особистість в екстремальних умовах: зб. статей VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 20 трав. 2015 р.)*. Львів, 2015. С. 3–5. / Prykhodko I. I., Hunbin K. Yu. Fenomenologhiia psykhohennykh rozladiv u viiskovosluzhbovtiv, zadiiannykh u provedenni antyterorystychnoi operatsii (*Phenomenology of psychogenic disorders in servicemen involved in the antiterrorist operation*), *Osobystist v ekstremalnykh umovakh: zb. statei VII Vseukr. nauk.-prakt. konf. Lviv, 2015. P. 3–5*. [in Ukrainian]
8. Стасюк В. В. Екстремальні умови та їх вплив на індивідуальні особливості військовослужбовців. *Вісник Національної академії оборони України*. 2010. Вип. 1 (15). С. 175–181. / Stasiuk V. V. Ekstremalni umovy ta yikh vplyv na indyvidualni osoblyvosti viiskovosluzhbovtiv (*Extreme conditions and their impact on the individual characteristics of servicemen*), *Visnyk Natsionalnoi akademii oborony Ukrainy*. 2010. Vol. 1 (15). P. 175–181. [in Ukrainian]
9. Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання: монографія. Хмельницький, 2012. 536 с. / Torichnyi O. V. Teoriia i praktyka formuvannia viiskovo-spetsialnoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv-prykordonnykiv u protsesi navchannia (*Theory and practice of formation of military special competence of future officers-border guards in the process of learning*), Khmelnytskyi, 2012. 536 p. [in Ukrainian]

Дата надходження статті: «02» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «26» жовтня 2017 р.

Рецензенти:

Галус О. – доктор педагогічних наук, професор

Романишина Л. – доктор педагогічних наук, професор

Лісниченко Юрій – начальник кафедри тактики і загальновійськових дисциплін Військової академії (м. Одеса), кандидат педагогічних наук, e-mail: lisnicheko@gmail.com

Lisnichenko Yurii – head of the department of tactics and general war disciplines of Military Academy (city of Odesa), candidate of pedagogical sciences, e-mail: lisnicheko@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Лісниченко Ю. Актуальні питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в екстремальних ситуаціях. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 81–84.

Lisnichenko Yu. Actual Problems of Professional Preparation of the Future Officers to the Work in the Extremal Situations. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 81–84.